

pa črtici, vendar smo jih uvrstili mednje, to pa zato, ker je več epskega v njihovem ozadju kot v besednem izrazu samem, le da je očem nekam prikrito in pa zaživi pred nami šele tedaj, ko jih postavimo v vrsto z drugimi. Kakor pri *Pesmih v prozi* in drugod, smo se tedaj tudi pri *Črticah* ravnali po motivno tematičnih vidikih, vendar nismo sestavljali iz njih posameznih skupin, marveč jih razporedili vse drugo za drugo v eno samo celoto. Predirnemu bralčevemu pogledu pa kljub vsemu ne more uiti, da smo našo zbirko črtic začeli s tistimi, ki so vezane na Kras in so po izrazu očitno impresionistične. Druga skupina, ki se začinja z *Gorečkami*, zajema ljubezenske tekste, tretja, od črtice *Kako se ljudje pozdravljajo*, razmišljujoče — med njimi je tudi nekaj modernistično parodističnih in ironičnih — četrta, ki se začinja s črtico *Pred hišo*, pa tiste, ki govore o smrti.

Stevan
Raičković

Monolog

Sedanja srednja pesniška generacija se je v srbski književnosti uveljavila v začetku petdesetih let. V tem času so izšle prve knjige njenih najizrazitejših predstavnikov Vaska Pope, Miodraga Pavloviča in Stevana Raičkovića. Spočetka sta največ zanimanja zbudila Popa in Pavlović, prvi s svojo surrealistično igrivostjo, drugi z elegantnim intelektualizmom. Ob njima pa se je vztrajno in enako kvalitetno oblikovala

precej drugačna poezija Stevana Raičkovića, ki je s svojo ustvarjalno potenco in oblikovno dognanostjo izpričala življenjsko sposobnost tistih vrednot, za katere se je zdelo, da so že presežene in odrinjene na lirično periferijo. Poudarila je čustvo, poiskala motive v prvobitnem svetu narave, zaslutila moderno temo stiske jezika ter hkrati uspešno zlila tradicionalno formo z načeli nove poetike.

*Stevan Raičković se je rodil leta 1928 v Neresnici v Srbiji. Po maturi v Subotici se je preselil v Beograd, kjer je študiral na filozofski fakulteti in kjer je zdaj urednik pri založbi Prosveta. Izdal je vrsto pesniških zbirk, med njimi *Detinjstva* (1950), *Pesma tišine* (1952), *Balada o predvečerju* (1955, 1958, razširjena izdaja 1973), *Kasno leto* (1958), *Tisa* (1961), *Kamena uspravanka* (1963), *Stihovi* (1964), *Prolazi rekom ladja* (1967), *Varke**

(1967), *Zapisi o crnom Vladimiru* (1971) itn. Napisal je nekaj otroških knjig, izbiri njegovih pesmi pa so prevedeni v številne evropske jezike.

Pesmi, ki jih objavljamo, so iz knjige BALADA O ZGODNJEM VEČERU, ki bo v prevodu Kajetana Koviča v kratkem izšla pri Državni založbi Slovenije.

ROKE BOLEČINE Besedo daj iz goste smole,
besedo takšno, da prešine
kri prazne rōke bolečine,
ki v svetli dan kričijo gole.

Besedo strašno daj, ki plove
še neizbujena v mrak telesa.
ki v prsih prebudi zvonove,
zamolkle kakor hrum potresa.

Daj utelešeno besedo,
ki bije v njej srce rdeče,
daj takšno, ki tolaži bedo

in čelo ohladi trpeče.
Besedo daj: ponosna sine
naj v praznih rōkah bolečine.

POZNO
OLETJE Park je bil pust. Gorelo je pozno poletje
z žoltimi kuščarji, ki jih skrivata pesek in trava.
Stekel sem med klopi in se prazno okrenil —
bile so gole kot krov brez mornarjev, ki plava
k svojemu koncu. Bilo je kot sveto in kot kadilo rumeno.

Sedi na klop. Že sediš s svojo senco prelomljeno
od poševnega sonca. Tvoja cerkev je to, tvoja ladja,
ta škatla samote, ki jo nosiš po žepih. Izvleci ta dom,
to polževo hišico. Odpri ta apnenec, kot se dotikaš sadja,
sam si. To ni ne noro ne žalostno. In daleč je brodolom.

Odpiraš škatlo s ključem, ki je edini. Znotraj
je tiho kot mah. Sam pred življenjem kot senca, ki zdaj sameva
ob tebi prelomljena. Mogoče si šel že zdavnaj, mračen in pust
za barvami morja. Kdo ziblje mah? (A kdo sprašuje iz tebe, kot da prešteva
vse stvari s sencami vred?) Beseda je, a ni ust.

In park je bil pust. Gorelo je pozno poletje
na čelu. Prazne bile so klopi kot ramena
nosačev brez dela. Okrenil sem senco, že votlo in malo načeto —
v daljavi se je topila trioglasta pločevina.
Večer se je kakor rana odpiral. Bilo je nekoliko sveto.

POZNO MORJE Pojdi zdaj. Pojdi za morjem. Na pesku sred tamarisk
bom spet sam. Z galebom nad pustim krajem.
Z njegovim krikom v ušesih, ki je tudi moj krik.
Odmev mojega molka za potopljenim sijajem
ljubezni. Večer prihaja, že čutim njegov dotik.

Tu zdaj spet išči tisto, česar ne boš ujel
ne zdaj, ne nikoli. Po njega krilati
sledi si tolikrat stopal zaman. Umrli boš, kajne, in odšel.
brez zadnje podobe tega otoka. Pred vrati
skrivnosti boš v sebi še večjo skrivnost vrtel.

Te rôke, ki jih nosiš okrog, zdaj božajo bilke
večerne. Še tega ne veš, kako naj kličeš ta svet,
pod čigar okrilje stopaš, pod čigar perut, da te skrije.
O stopi zato čim globlje v stržen, v pracvet,
v ostri vonj, ki združuje prah zemlje in prah domišljije.

Zgôsti se zdaj v nemisel z rastlinjem
kakor se zgošča galeb z mračenjem daljav.
Po produ hodi ljubezen in se kot tujka obnaša.
Odšla si z morjem ali zelenjem. Jaz sem ostal
in v hiši življenja me malo spodnaša.

NEZNANA V DAVNINI Gledam te zdaj od tu: julij je in sediš na dvorišču,
uokvirjenem med zidove, visoke čez glavo.
Še ptice te gledajo: prošnja je v njihovem vrišču.
Mene ne vidi nihče. Za plevelom in travo
globoko v kotu čepim, v zaraščenem skrivališču.

Tu je največja senca: vlaga je skoraj lepljiva.
Opeke pod mano so trhle in malo zelene.
Tebe obliva sonce. Vidim: gole roké ti umiva.
Vse okrog tebe je čisto in sončno. Iz mene
pa rase kri, kot da nekam odteka, medleča, ranljiva.

Samo da se kaj, kaka vrata ali kako okno, ne zgane.
 Samo da ne pade kutina, gnila ali prezrela.
 Samo da od mačje stopinje na strehi ne počí opeka ožgana.
 Tišina rase med nama: kot prozoren grad se bo vzpela.
 Nihče se je naj ne dotakne, nikoli. Ta pesem samo. O neznana.

SLIKA O ta slika z velíke stene
 V DOMAČI hladnega, opustelega doma:
 HIŠI dve hrapavi debli in pot barve kroma
 in voz, ki nikoli nikamor ne krene.

Tu je še reka (a mrtvo korito):
 srebrni prodec, pesek, gniloba
 in neka — ne zgodnja ne pozna svetloba,
 ki se skoz listje cedi kot skoz sito.

Spomnim se še na ravnino zeleno,
 proč od svetá, od vika in krika,
 za glávo, bolno od mesta, rojeno.

In daleč v možganih se tiho svetlika:
 rdeča streha, oblak, kos zelenja
 zdaj barve smrti, zdaj barve življenja.

SIENA Še zmeraj sije sonce nad Toskano
 in nôge te še hodijo po svetu:
 podplati so se razcveteli v rano.
 Razpada moja senca na ometu.

O siva školjka trga stare Siene,
 prišel sem na tvoj rob, lomljiv in truden,
 da moja roka, moj pogled začuden
 se z mračno cerkvijo in stolpom sklene.

Stoji telo, navajeno nemira,
 kot da je rôka, nôga okamnena.
 Izvir minulih časov me požira.

Kamnita hiša, v gromu počrnela,
 v vekovih, vetru, bogu in dežju,
 nem in brez doma sem na tvojem dnu.

ČRETA Bistra gmota reke: beli prod
in travnik z vitkim topolom.
A proti kopnemu: vrbe povsod,
zamazane s črno smolo.

Neznana ptica je v čreti,
ki ponika skoz skrivno žilo.
V razpokanem batu se sveti:
mrtva riba in štokljino krilo.

Na vodi: žuželk migotanje,
veje, otrpla gladina.
Brenčanje, rezget, prhutanje
in spet neskončna tišina.

Gniloba je polna leka.
(Dih življenja in zadah smrti
sta vštric in na isti črti.)
Panj v kuti pred mrakom pokleka.

In ko nad čreto v daljni modrini
ugaša načeta svetloba neba,
čutim, kako nekje tu, v bližini,
gnije kos mojega srca.

MONOLOG Berejo naše pesmi s težčo slino
ali jih sito skoz zobe cedijo.
Le včasih se v besedo zastrmijo,
ki živa zakipi nad površino.

Blazno besedo čakajo na preži
ali oko-nomad nemirno tipa
za drugo, ki z lepoto jih omreži.
(Ne vejo, da v njej kos srca utripa.)

Nema beseda včasih se udêre
namesto solz čez tiho govorico.
A ko se jih v očeh preveč nabere:
vržejo knjigo jezno na polico.

In pesem med pohištvom tiho gnije,
v grob, kakor živi mrtvec, zakopana.
(Od vedrih marčnih dnevov obsijana
osamljena opojne žarke pije.)

Po oglah, kjer nemirna senca trza,
se nanjo prah kot na magnet nabira,
beseda *sončnica* počasi hira,
a *vranec* sam v sebi nemo hrza.

Nad modrim *morjem* je tišina gluha.
V pomladi se suše zeleni *venci*.
V belih nočeh usihajo *studenci*.
Pravični *krik* nikjer ne najde sluha.

In vendar neki neodločni prsti
po prašno knjigo sežejo v omaro,
in glej: spet teče *reka* v sončnem žaru
in *grozd* zori in šelestijo *trsti*.

In spet oko od blaženosti sanja,
v pogledu trepetajo sončne lise.
A pod besedami: klet, ki mrači se
od brezštevilnih senc in od nespanja.

Le redkokdaj se skloni glava mila,
predre majava tla in tiho pada
v temačno klet kakor v globine Hada,
kjer za strupeno vlago ni zdravila.

V pohištvu pa — ko se ob njem vzdihuje,
spi, jé, množi in sladke zgodbe kroži —
kakor na rob sveta pregnan samuje
košček duha v svoji lastni koži.

POST
SCRIPTUM

Smrt smo rotili, da bi nas rešila,
bilo nas je življenja skoraj sram.
Zdaj smo, kar smo hoteli: otroci cilja,
pod zemljo razmetani, vsakdo sam.

Zgnile so rôke, nôge, lok obrvi,
od koga je samo še bergla, kost.
Po njej sprehajajo se tihi črvi
od tebe k meni kot čez beli most.

Gnile besede išče jezik gnili.
A komaj zine — vse se v prah razsipa.
Namesto prve — bilka kvišku sili,
namesto druge — kal za zrakom tipa.

Tako sveta dotaknemo se malo
in vsak v brezglavem strahu v mraku jame
napne se (z vsem, kar mu je še ostalo),
da skoz zeleno cevko znak ujame.

Poslušamo napeto kakor hrti,
a v ta naš plitvi svet se nič ne čuje.
(Med nami le: kdaj trhla kost zaškrtla,
ko kdo čez drugo kost se v prah sesuje.

Vse te kosti, kar jih je še ostalo,
bi dal za eno oko, na oni strani.
Izbočeno, okroglo bi sijalo
iz pustih tal v zeleni svet nad nami.

Ali uho! Da neopazno zrase
med mačehe na grobu iz globine,
da čujem veter (kot je pihal včasih),
hreščanje žage ali glas tišine.

Dihur, žuželka, trn — krvavi, živi,
slave pravico, da so še nad nami.
Medtem ko voda teče: kamen sivi
pod žarki sonca se iz spanja dramí.

Metal sem kamen na življenje često.
Pod zemljo pojem zdaj: in blatim smrt.
Z listom, ki pada, bi zamenjal mesto.
Treso, v globinah, žile zgornji vrt.

Prevedel Kajetan Kovič